

TÜRKİYE’DE AÇIK HAVA MÜZELERİ “AÇILDI” AÇILIYOR AÇIK HAVA MÜZELERİNE YENİ BİR BAKIŞ

**The Open Air Museums “Have Been Established” and Are Being Established
in Turkey A New Perspective to Open Air Museums**

Dr. Zehra Sema DEMİR*

ÖZ

Türkiye’de açık hava müzesi ve buna benzer kurumları inşa etme çalışmaları son on yılda ivme kazanmıştır. Makalede konu hakkındaki en son gelişmelerden başlayarak Türkiye’de sürdürülen çalışmalar sıralanacaktır. 20. yüzyılın ortalarından beri açık hava müzelerinin inşası özellikle akademik çevrelerde bu kurumu tanımlamak, çalışma ilkelerini kavramak ve bu konuda Türkiye koşullarına uygun projeler üretmek ekseninde tartışılmıştır. Birbiri ardına düzenlenen içeriği neredeyse aynı bilimsel toplantılar son kertede Türkiye’de bir açık hava müzesinin neden açılmadığı, açılmadığı sorusuna yanıt aramak üzere yapılmıştır. Bu makalede, konuyla ilgili birçok bilim insanının yaptığı gibi Türkiye’de neden bir açık hava müzesi yok, diye düşünmek yerine dünyadaki örnekleri de göz önünde bulundurarak öncelikle Türkiye’de bu alandaki öncü hareketlere, kısa ya da uzun vadede açık hava müzesine dönüşebilecek oluşumlara ve bu kurumların Türkiye’de alternatif var olma süreçlerine odaklanılmıştır. Bu meyanda konuyla ilgili somut örneklerle yer verilmiştir. Mesela; Beypazarı Macun Köy’de Anadolu Açık Hava Müzesi, Ankara Altındağ’da Köy Park Açık Hava Müzesi, Samsun Ladik’te Ambar Köy Açık Hava Müzesi proje aşamasındadır. Bu yeni oluşumlara ek olarak örneğin açık hava müzeciliği ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösteren Yaşayan Müze Türkiye koşullarında bu tür müzeciliğin nasıl yapıldığı ve yapılacağı konusunda fikir vermektedir. Adı müze ile birlikte anılanların yanı sıra Türkiye’de geleneksel yaşamı, kırsal hayatı, köy kültür dokusunu merkeze alarak açık hava müzeciliğinin temel ilkesi olan geleneksel mimariyi ve içindeki yaşamı koruma ekseninde ortaya çıkan birtakım girişimler, kuruluşlar da söz konusudur.

Anahtar Kelimeler

Açık hava müzesi, ekomüze, öncü çalışmalar, kurumların alternatif yaratım süreci, turizm.

ABSTRACT

The endeavours of establishment or foundation of open air museums have gradually accelerated in Turkey. Starting from the last developments about to subject in study, ongoing studies in Turkey will be listed. Establishing open air museum in this context of the description of open air museum, finding out open air museum principles, and producing projects for Turkey’s conditions especially by academic circles since mid 20th century. Scientific meetings in the same topic have been hold to look for a response why an open air museum couldn’t be established for along time in Turkey. In this article it is focused on pioneer developments about open air museum such as institutions resembling or transferring open air museum and theirs alternative creation ways in Turkey instead of thinking why there is no open air museum in Turkey as many scientists do. In this context the relevant embodiments have been given some of them for instance, Anatolian Open Air Museum in Beypazarı, The Village Park Open Air Museum in Ankara and, The Warehouse Open Air Museum in Samsun are in progress. In addition to these new formations, to illustrate Yaşayan Museum which continues to work in according to principles of open air museum give an idea how it has been done and will be done in Turkey. Along with these projects and initiatives linked to museums, there are also some other initiatives and institutions emerging from taking the center of traditional and rural life, and village cultural configuration, and preserving traditional architecture and living inside which are the basic principles of open air museum. In this paper it is asserted the contrary that there was not established or founded any open air museum in Turkey up to the present. In this regard, at this article at the centenary year of the useage of the folklore term on these land, the possibilities of establishing open-air museums in our country for a relatively long time, was mentioned in the context of the conditions that occurs both in Europe and in Turkey.

Key Words

Open air museum, ecomuseum, pioneer studies, alternative existence processes of institution, tourism.

* Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Bölümü Öğretim Görevlisi, demirs@gazi.edu.tr

Her şeyi hükümetten de bekleymeyiz. İsveçlilerin Şimal müzesini bir bahriye zabiti, Almanların Cloppenburg Açık Hava Müzesini bir lise öğretmeni, İskoçya Halk Müzelerini iki bayan, İsveç'te Kulturen Müzesini bir üniversite talebesi kurdu. Kanaatimizce halk müzesi bir millet işi ve davasıdır. Ataletin ağır kayasını tahrik edecek elbette biri çıkacaktır.

Dr. Phil. Hamit Zübeyr Koşay

Türkiye'de açık hava müzesi ve buna benzer kurumlar inşa etme çalışmaları son on yılda ivme kazanmıştır. Bu meyanda öncelikle konu hakkındaki en son gelişmelerden başlayarak Türkiye'de sürdürülen çalışmaları sıralamak doğru olacaktır. Bir sivil inisiyatif projesi olarak Beypazarı Macun Köyü'nde Anadolu Açık Hava Müzesi 2015'te tamamlanacağı bilinmektedir. Kayseri Belediyesi, bir zamanlar Müslüman ve Gayri Müslüm halkın birlikte yaşadığı Tavukçu Mahallesi'ni "Kayseri Mahallesi Projesi" ile Kayseri'nin kültür hayatına kazandıracaklarını ve projenin 2014 yılında biteceğini duyurmuştur. Altındağ Belediyesi, 40 hektarlık bir alanda yüz yıl öncesinin köy hayatını sergileyeceği Köy Park Açık Hava Müzesini açma çalışmalarını hızla sürdürmektedir. Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Altındağ Belediyesi ve Ankara Kalkınma Ajansının ortak çalışması ile Ankara Somut Olamayan Kültürel Miras Müzesi Mayıs 2013'te ziyaretçisiyle buluşmuştur. Ambar Köy Açık Hava Müzesi Mart 2010'da Ladik Kaymaklığı tarafından şekillendirilmiş bir projedir. 17, 18 ve 19. yüzyıla ait

ahşap ambar, ev ve caminin bulunduğu tarihi bir köy kurma amacını taşıyan projenin 2014'in yaz aylarında bitmesi planlanmaktadır. Anadolu Arastası Nilüfer Belediyesinin 163 bin metrekarelik arazide Balkanlar'dan Kafkasyaya kadar Anadolu'nun geleneklerini yaşatmayı hedeflediği bir projedir. Yaşayan Müze, sivil inisiyatif girişimi olarak 23 Nisan 2007 tarihinde kapılarını ziyarete açmıştır. Adı müze ile birlikte anılanların yanı sıra Türkiye'de geleneksel yaşamı, kırsal hayatı, köy kültür dokusunu merkeze alarak açık hava müzeciliğinin temel ilkesi olan geleneksel mimariyi ve içindeki yaşamı koruma ekseninde ortaya çıkan birtakım girişimler, kuruluşlar söz konusudur. Makalede, bugüne dek açık hava müzelerinin Türkiye'de kurulmadığı iddialarının karşısında bir bakış geliştirilmiştir. Folklor teriminin bu topraklarda kullanılmasının yüzüncü yılında, bu çalışmada göreceli olarak uzun bir zamandan beri ülkemizde açılma imkânları tartışılan açık hava müzelerinden, onları hem dünyada hem Türkiye'de doğuran koşullar bağlamında söz edilecektir.

Açık hava müzelerinin Avrupa'daki tarihi Kuzey Avrupa ülkeleri ile başlayıp bütün yaşlı kıtada kısa sürede yaygınlık göstermiştir. Daha sonra Amerika Birleşik Devletlerinde, Rusya ve Uzak Doğu'da da benimsenen bu müzelerin Türkiye'de bilinirliğinin ICOM tarafından 9 Temmuz 1956 tarihinde İsviçre'de düzenlenen IV. Uluslararası Konferansın ve V. Genel Kurulunun hemen ardından gerçekleştiği ileri sürülebilir. Ne var ki bu tarihten çok önce hatta Avrupa'da ilk açık hava müzelerinin kurulduğu

dönemden beri Türk müzecilerinin bu kurumlardan haberdar olduğu da savlanabilir. Konuyu dünya sergileri ile açık hava müzeleri arasındaki ilişkinin anlatılacağı bölümde tekrar açmak üzere kapatıp ilgimizi sözü edilen uluslararası kuruma çevirebiliriz. Zira bu toplantıda ICOM, açık hava müzeleri konusunda Türkiye'nin de katıldığı kararlar almıştır. Bu kararlardan ilki halk kültürünün kaybolmak üzere olan değerlerini kurtarmak üzere çeşitli yaşayış tarzlarını yansıtan otantik, karakteristik mimarî eserlerin, kullanılan aletlerin, zirai faaliyetlerin, el sanatlarının tipik unsurları seçilerek taşınmazların yerlerinden sökülerek aslına uygun bir şekilde belirlenen bir arazi üzerine yeniden canlandırılarak açık hava halk müzelerinin kurulması ile ilgilidir (<http://icom.museum/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icoms-general-assemblies-1946-to-date/geneva-1956>). Bu uluslararası toplantının Türkiye'deki yankıları başta Hamit Zübeyr Koşay olmak üzere birçok bilim insanının tartışmalarının odağına yerleşmiş ve yazılarında sürdürülmüştür. Ancak konu ile ilgili asıl değerlendirmeler Temmuz 1957'de Danimarka ve İsveç'te toplanan Açık Hava Müzeleri Konferansına katılan Koşay'ın hazırladığı raporla kendini gösterir. Hamit Zübeyr konferanstan sonra, 1958'de Milli Eğitim Bakanlığına bir rapor verir. Rapor Ziraat İşleri Umum Müdürlüğüne intikal eder. Bu rapor ve öneriler ICOM Türkiye Milli Komisyonu gündemine alınır. Hamit Zübeyr Koşay, raporunu *Açık Hava Müzeleri ve Türkiye Açık Hava Halk Müzeleri Kurma İmkânları* başlığını taşıyan bir

yayına dönüştürür. Kitap 1958 yılında Maarif Vekaleti yayınları arasından çıkar. Koşay, aynı zamanda açık hava müzelerinin Türkiye'de kurulması ile ilgili olarak 1962'de bir muhtıra verir. Muhtıradaki halkın cıvalı taş devrinden sanayileşme devrine kadar birikmiş kültür malzemesini saklamış olduğunu ve bu birikimin bilimsel bir çerçevede Batı'dan devşirilen açık hava ve köy müzelerinde müze bilim ilkelerine uygun bir biçimde bir araya getirilmesi, sergilenmesi, korunması gerektiğini belirtir. Eş zamanlı olarak dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, bir açık hava müzesi kurulması için bir temel olabilecek Tarım Açık Hava Müzesi kurulması yönünde Tarım Bakanlığına başvurur (Acıpayamlı 1985: 9). 1964-1967 yıllarında konu tekrar gündeme getirilir, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü Açık Hava Halk Müzeleri için önce Ankara Atatürk Orman Çiftliği alanında yeteri kadar bir araziye ilgili Bakanlıktan ister hatta birlikte kurmayı teklif eder. Aynı yıllar ODTÜ arazisinde bir yer ayrılması veya Konya'da şimdiki Selçuk Üniversitesi kampüsüne kurulması düşünülmüş ve hatta bu konuda Önasya Dergisi Türkiye'de Açık Hava Halk Müzeleri kurulmalıdır sloganı ile bir kampanya başlatmış, anketler düzenlemiş ve elde edilen görüşleri yayınlamış ancak konu mali nedenlerden dolayı askıda kalmıştır (Önder 1985: 17).

1982 yılında Ankara'da düzenlenen I. Milli Kültür Şurasında Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Sabahattin Türkoğlu, açık hava müzelerinin kurulması gerektiğini ifade etmiştir (Toygar 1985: 39). Ahmet Edip Uysal

ise, *Açık Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM) ca Tespit Edilen İlkeler* adlı çeviri kitabı 1984'te yayımlar. Kısa bir zaman sonra 1985'te halk bilimi müzelerinin çeşitlenmesi gerektiği ile ilgili Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı ve ODTÜ işbirliği ile gerçekleştirilen Folklor Açık Hava Müzelerinin Kurulma İmkânları Sempozyumu düzenlenir. Bu akademik toplantıda Aysen Savaş'ın tespit ettiği gibi katılımcılardan beklenen kuramsal önermeler ve akademik bir tartışma değil, müzenin yerine ilişkin seçimler, projelendirme ve fizibilite konuları, kuruluş modeli önerileri, müze işlevleri ile finansman ve diğer kaynakların belirlenmesine yöneliktir (2003: 114). 20. yüzyılın ortalarından beri ülkede bir açık hava müzesinin kurulmasına yönelik çalışmaların ardından konuyla ilgili yine Savaş'tan alıntılanarak yaklaşık yirmi yıl sonra akademik bir grup benzer bir gündemle, yine bir araya gelmiştir. Söz konusu bu toplantıda da benzer konular tartışılmıştır (2003: 114). Ancak bize göre 2002'de Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezince (THBMER) organize edilen Türkiye'de Halk Bilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumunu bir yineleme olmaksızın toplantıya katılan birkaç katılımcı ve onların bildirimleri daha doğrusu yaptıkları çalışmalar kurtarır. Zira sempozyuma davet edilenler arasında açık hava müzeciliği ile doğrudan ya da dolaylı olarak projeler hazırlayan, bunları uygulamaya koyan bürokratlar, yerel yöneticiler ve çoğunlukta farklı düşünen akademisyenler bulunmaktadır. O zamana kadar açık hava

müzeleri ve müzeciliği üzerine yapılan akademik toplantılarda böyle bir kurumu açma niyeti ve konuya ilişkin güçlü bir heves toplantıların sonucu olarak belirirken 2004'te gerçekleştirilen bu çalışmada somut gelişmelerden söz edilmiştir. Zamanın Kastamonu Valisi Enis Yeter, kentte gerçekleştirilen birtakım restorasyon, yeniden canlandırma projelerini ve bunların sonuçlarını aktarır. Bu çalışmada şehre hizmet eden sivil toplum kuruluşlarının yerel zanaatları canlandırma ve kalkındırma ile ilgili girişimlerinden ve aynı zamanda Kastamonu'da halk kültürü müzeciliğine yönelik gelişmelerden söz edilir. Bir başka katılımcı Mansur Yavaş, Eski Beypazarı Belediye Başkanı, şehrin nasıl bir açık hava müzesine dönüştürüldüğünü anlatır. Ali Yakıcı ise, bir akademisyen olarak İskilip'in doğal olarak uygulamalı bir halk bilimi müzesi olduğunu ileri sürer.

Diğer taraftan bu bilimsel toplantının düzenlenmesinde iki ana gaye iki soru üzerinden yazıya aktarılmıştır. Sorular şunlardır: Neden Türkiye'de ulusal ya da yerel ölçekte açık hava müzeleri benzeri yapılaşmalar gerçekleşmemektedir? Gerçekleştirilmesi durumunda bu müzelerde hangi bilimsel ölçütler kullanılmalıdır? (Oğuz 2003: 3). Aslında sempozyum kitabının önsözünde M. Öcal Oğuz, bu sorulardan ilkinin yanıt verir. Kendisine göre, uzak görüşlü birkaç Türk uzmanın çabası açık hava müzelerini açma konusu önünde beliren engelleri aşmaya yetmemiştir. Toplantı sonunda ise beklenenin tam olarak gerçekleştiğini ifade etmek güçtür. Zira konuşmacılar Türkiye'de neden bir açık

hava müzesi kurulamıyor sorusuna yanıt vermektense ikinci soruya yanıt vermeyi tercih etmiştir. Yalnız Aysen Savaş, bildirisinde ilk soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

Bunun yanıtları yine pragmatik etkenlerde aranabilir: ekonomik kısıtlar ve üst yönetimlerdeki değişimler Türkiye’de birçok projenin “rafa kaldırılmasının” sık tekrarlanan nedenlerindendir. Konunun bugün gündemde oluşu, o gün için geçerli olan nedenlerin bugün hala var oluşuna bağlı olarak açıklanabilir. Bu anlamda totolojik açıklama, sonuçta 20 yıl sonra aynı noktada olacağımız varsayımını da birlikte getirebilir.

Geçmişte yapılan çalışmalara değinmemin nedeni, halkbilim müzesinin nasıl kurulması gerektiğinin ulusal ve uluslararası boyutta bir sorun olduğunu ve bugün artık böyle bir belirsizliğin olmadığını açıkça vurgulamaktır. Halkbilimi müzelerinin minimum standartları ve araçları son yüzyılda oluşmuş, ICOM aracılığıyla tanımlanmış ve kurumsallaştırılmıştır.

İkinci sorunun yanıtı ne denli net olmayabilir ve ICOM bunu bizim için netleştirmeyebilir: Bu konu neden hâlâ gündemde? Sorunun yanıtı günlük yaşamın pratiğinde ya da ideolojide aranabilir. Günlük yaşantının pratiği kısaca kaybolan değerlere sahip çıkılması olarak özetlenebilir. Bu özellikle Kuzey Avrupa için endüstrileşmenin atıl kıldığı yaşantıyı çağırıştırırken, Japonya için kültür emperyalizminin yok ettiği geleneksel değerler olarak algılanabilir. Türkiye’de böyle bir dönüşüm ve bilinçten söz etmek mümkün olmadığı için 2002 yılında

kaybolan değerlere sahip çıkma isteği de ancak ideoloji ile açıklanabilir.... Düzenlenen sempozyumlarda sunulan bildirilerin bilinçli olarak değinmediği kavramlar geliştirilemediği için müzenin pratikte kurulma süreci gerçekleşmemektedir.... Kurumsallaştırma süreci, müzenin ideolojik bir nesneden, akademik bir kamu yapısına dönüşmesine katkıda bulunacaktır (114-115).

Savaş, bildirisinde sadece Türkiye’de açık hava müzelerinin açılmama nedeni üzerinde durmakla, bu nedenleri belirlemekle kalmaz; kendisi aynı zamanda bu müzelerin kurulması yolunda önerdiği çözüm için ilk adımı da atar. Açık hava müzeciliği ile ilgili ilk kavramsallaştırma denemesinde bulunur. “Sergi mekanının tasarımı” Savaş’ın kavramsallaştırdığı müze etkinliğidir. Kendisi bu şekilde halk bilimi müzeciliğinin ideolojik boyuttan akademik olana dönüşebileceğini ileri sürer. Bu makalede, konuyla ilgili birçok bilim insanının yaptığı gibi Türkiye’de neden bir açık hava müzesi yok, diye düşünmek yerine dünyadaki örneklerden de hareketle öncelikle Türkiye’de bu alandaki kıpırtılara, kısa ya da uzun vadede açık hava müzesine dönüşebilecek oluşumlara ve bu kurumların Türkiye’de alternatif var olma süreçlerine odaklanılmıştır. Bu minvalde Türkiye’de açık hava müzeleri ile ilgili oluşumlarla ilgilenmeye devam etmek yerinde olacaktır.

1958’den beri kurulması planlanan açık hava müzesi ile ilgili nihayet somut adımlar atılmış ve bundan sonrası için eldeki örnekler, veriler üzerinden yapılacak değerlendirmelere zemin hazırlanmıştır. Elbette he-

nüz Türkiye kültür tarihinin ICOM ilkelerine göre sergilendiği bir yapılanmadan söz etmek mümkün değildir. Aslında Türkiye’de kurulacak bir açık hava müzesinin bu ilkelere uygun olması gerektiği de üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur. Zira sadece açık hava müzelerinin değil tüm sosyal, kültürel ve sanatsal kurumların içinden çıktığı toplumun karakteristiklerini taşıması yani nevi şahsına münhasır olması gerekir. Bu anlamda sözü edilen bu gelişmeler, Türkiye açık hava müzeciliğinin nasıl ve ne şekilde devam edeceği hakkında ipuçları içermesi bakımından önemlidir. Ancak bu konuya girmeden evvel açık hava müzelerinin Avrupa’da nasıl kök saldıklarını hatırlamak ve onları doğuran şartları anlamak yararlı olacaktır.

Açık hava müzeleri tarihini Avrupa müze tarihi okumalarından ayrı tutmak doğru değildir. Dahası bu tür müzeler hakkında hükümlere varırken müzeyi modern manada var eden Avrupa tarihinden bağımsız ele almak da eksik bir değerlendirme olacaktır. Açık hava müzelerinin kendilerini var etme süreci bu tarih içinde belli başlı vakalarla doğrudan ilişkilidir. Öncelikle Avrupa müzecilik tarihi içinde açık hava müzeciliğinin kendisine toprak kazanması ve sınırlarını belirginleştirmesi tam olarak yaşlı kıtanın endüstri devrimini gerçekleştirdiği ve bu ilerlemenin sömürgeleşme faaliyetleri ile ilişkisini kurduğu döneme denk gelmektedir. Bu değerlendirme, sadece endüstrileşmenin yarattığı toplumsal sorunlarla başa çıkma mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirilmemelidir. Zira açık hava

müzelerini (outdoor museum) kapalı mekân müzelerinden (indoor museum) ayıran en belirgin fark onların koleksiyonlarından, bu koleksiyonu sergileme stratejisinden ve sergi mekânı tasarımından kaynaklanır. Kısaca ifade etmek gerekirse açık hava müzelerinin kendileri belirmeden önce onların sergi mekânı tasarımları ve sergileme yöntemleri zuhur etmiştir. Zeynep Çelik, Şarkın Sergilenişi adlı yapıtında on dokuzuncu yüzyıl dünya fuarlarını İslam mimarisi ekseninde değerlendirirken bu fuarların altında yatan felsefeyi inceler. Çelik’e göre, Avrupa, ekonomisini büyüttüğü dış pazarını bu fuarlar yoluyla tanımak istemiştir. Bu vesileyle ihraç ettiği malları kullanan insanların kültürlerini ithal etmeye başlamıştır. Bu ithalat Avrupa dışı kültürlerin parça parça Avrupa ya da Amerika kentlerine getirilmesi ve bizzat bu kültürlerin bir özeti olan pavyonlarda birer yerli malı eşya gibi sergilenmesinden oluşmaktadır (2005: 2). Kültürlerin gösterilmeye değer parçalarının bağlamlarından tamamen koparılarak bir pavyonda sunulması, Avrupa’daki açık hava müzeciliği çalışmalarına sergileme mekânı ve stratejileri anlamında ilham vermiştir.

Fuar sergilerinde otantik dekorlar arasına yerleştirilen ve otantik kostümler giydirilen yerliler, başka bir çağa aitmiş gibi görünen otantik uğraşları yerine getirmeye zorlanıyorlardı. Yaratılan canlı görüntü başka dünyaların meçhul garipliğini ön plana çıkartıyordu. Daha da önemlisi böyle temaşalar, sömürgecilik siyasetine de hizmet ediyordu. Fuar alanında gerçekleştirilen gösteriler ve canlı sergiler ziyaretçilere öylesine çekici geliyordu

ki 1900 yılında gerçekleşmiş olan Dünya Sergisi organizatörleri kolonilerden gelecek olan pavyonlarda insanların gösteri yapmayacaklarını açıkladıklarında olağanüstü bir tepkiyle karşılaşmışlardı (Çelik 2007: 20-22). Mahalleler milli kıyafetler içinde yemek pişirip satan, deri ve bakır işleriyle uğraşan, halı dokuyup satan, yüzlerce insanla doluydu. Bu merak uyandırıcı görüntüler kalabalıklar, gürültüler, renkler, kokular müzikle besleniyor ve seyri vazgeçilmez kılıyordu. Açık hava müzeleri de sıra dışılığını kapalı mekân müzelerine, sergilerine kıyasla canlı gösterilere, farklı müze deneyimlerin yaşanabileceği, paylaşılabilceği atmosferler yaratmasına borçluydu ve bütün bunları Bernard Olsen'in, Danimarka Açık Hava Müzesi kurucusu, de belirttiği gibi evrensel sergilerden ilham alarak yaratmıştı (Aktaran Rentzhog 2007: 41). Hatta açık hava müzelerinin nüvelerini oluşturacak olan ilk çalışmalar, sergiler yine bu evrensel organizasyonlardaki işlerden hareketle oluşuyordu. Örneğe Norsk Folkmuseum bir model olarak 1900'de Paris'te düzenlenen Dünya Sergisinde sunulmuştu. Ayrıca Dünya Sergilerinin düzenledikleri kentlere yapıtlar kazandırdıkları bilinmektedir. İspanya'daki Poble Espanyol da bu şekilde oluşmuş bir açık hava müzesidir.

Açık hava müzelerinin doğuşuna, oluşum sürecine ilişkin fikrî temelleri kuşkusuz Avrupa'nın uluslaşma hareketlerinde aramak gerekir. Çünkü ulusun inşa sürecinde modern öncesi bağlar vasıtasıyla köken arama çabaları önemli yer tutar. Anthony Smith, tarihsel bakımdan ilk ulusların modern öncesi etnik çekirdekler temelin-

de oluştuğunu belirtir. Smith'e göre, bir ulus olmakla övünç duyulabilecek önemde bir evveliyatın olmadığı ve etnik bağların bulanık ya da uydurma olduğu yerlerde bile eldeki malzmeden tarihi ve kültürü olan bir toplulukla ilgili tutarlı bir mitoloji ve sembolizm yaratma ihtiyacı her yerde ulusal beka ve birliğin ön koşulu olarak yüce bir iş haline gelmiştir. Bütün bunlar ulus oluşturma en belirleyici ögesinin "etnik çekirdek" olduğunu göstermektedir (1994: 73). Açık hava müzeleri etnik kökene sahip olmak isteyen modern ulus devletin kadim tarihini yeniden inşa etmesinde araçsallaştırılan kurumların başında gelmektedir. Rentzog, Arthur Hazelius'un Skansen'i açma serüvenini anlatırken onun bağımsız bir İsveç için mücadele ettiğinden söz eder (2007: 13). Norveç'te de milli dayanışmanın sağlanması için bir halk müzesi, halkın milliyetçilik duygularını kuvvetlendiren sözlerden daha etkili görülür (Rentzhog 2007: 53). Yine İsveç'te Nordiska Müzesinin ve ülkedeki tüm halk müzelerinin kapısına "Kendini tanı!" cümlesi yerleştirilmiştir. Bu tür faaliyetlerle insanlar arasında bir akrabalık duygusu oluşturmak ve kuşaklar arası iletişimi sağlamak amaçlanmıştır (Rentzhog 2007: 53).

Açık hava müzelerinin doğumunda endüstri devriminin oynadığı rol bu müzelerin sergi mekânı tasarımlarını, teşhir stratejilerini belirlemenin ötesindedir. Zira kıtanın gerçekleştirdiği teknik atılıma bağlı olarak ortaya çıkan sosyal rahatsızlıkları giderme planlarının kısaca toplum mühendisliği çalışmalarının bir bölümünü açık hava müzelerinin kurulması, gelişti-

rilmesi oluşturmuştur. Endüstrileşme planının uygulama süratindeki anilikle eşdeğer bir biçimde kültürel ve sosyal yaşamdaki değişim de bir dönüşümün ötesine geçmiştir. Avrupa endüstrileşmenin yol açtığı kültürel yıkımın yaralarını sarmayı bir de müze yoluyla denemek istemiş ve bunu toplumun, halkın tarihini yaratma ülküsüyle birleştirmiştir.

Avrupa'da açık hava müzelerini doğuran koşullar üzerinde durmaya devam ederken turizmin belirleyiciliğine de değinmek gereklidir. Açık hava müzeleri diğerleri gibi müzeler çağı olarak nitelenen 19. yüzyılda birbiri ardına açılan müzelerden biriydi. Bu çağda müzelerin turizm pazarından elde edeceği gelir ve bu pazardaki yerini sağlamlaştırma konusundaki endişeyi Hazelius'un Skansen'i bir an önce kurma çabasında da görmek mümkündür. Rentzhog'un aktardığına göre, Hazelius Skansen'i açmak için acele ediyordu çünkü, ülkede hızla müzeler açılıyordu ve o, ziyaretçilerin ilgisini dağılmadan ve doyuma ulaşmadan kendi müzesine çekmek istiyordu. Hazelius'un böylesine bir yarış içinde olması gerekiyordu çünkü ticarî kaygıları söz konusuydu (2007: 16). Bu yönüyle Skansen, uluslaşma, millî birlik ve beraberliği sağlama, bir kimlik oluşturma kurumu olduğu kadar kültür endüstrisi alanında faaliyet gösteren kurumların da öncüsüdür. Başka bir söylemle Skansen, folklorizm alanındaki ilk örnekler arasında yerini alır.

Son olarak açık hava müzeleri aynı çağda sayıları gittikçe artan ulusal sanat ve tarih müzelerinde olduğu gibi yüksek sanat eserlerinin gösteril-

diği bir mekân olarak tasarlanmamıştır. Nitekim Avrupa'da halkın keşfi ile ilgili düşünce akımı 18. yüzyıl sonlarında kendini göstermiş ve bir sonraki dönemde yaygınlık kazanmıştı. Hükümetlerin tarihi yerine, halkların tarihi yazılmaya başlanmıştı (Burke 1996). Skansen de zamanın ruhuna uygun olarak İsveç'in tarihini sadece kralarla değil, sıradan insanların, köylülerin, kasabalıların, fakir ve evsizlerin tarihini kucaklıyordu (Rentzog 2007: 21). Yine halk hareketinin bir uzantısı olarak açık hava müzeleri tek parça ve katı bir geçmişi dayatan otoriter kurumlara bir başkaldırı olarak ortaya çıkmıştı. Böylelikle açık hava müzelerinin doğumu için gerekli toplumsal, siyasal, ekonomik bütün şartlar hazırlanmış oluyordu.

Avrupa'da açık hava müzelerinin yoğun olarak 1890-1920 ile 1960-1970 yılları arasında kuruldukları görülür. Bu müzelerin pek çoğu kuruluş amaçları, koleksiyonları, sergi mekanı tasarımları ile birbirine oldukça benzerdir. Türkiye açık hava müzelerinin ise genel çizgileriyle bu etkilerden bağımsız ya da bu belirleyicilerin etkisinde çok az kalarak ortaya çıkacağı ileri sürülebilir. Örnekte Avrupa açık hava müzeciliğini sergi mekanı tasarımı sergileme teknikleri anlamında etkileyen Dünya Sergilerinin Türkiye açık hava müzeciliğini etkilediği düşünülemez. Oysa ki Osmanlı İmparatorluğunun 1851'den beri düzenlenen 63 Dünya Sergisine, 17 kez katıldığı bilinmektedir. 1893'te Chicago'daki Dünya Sergisinde, Almanya Skanen'in ilhamıyla bir Alman köyü sergilenmiştir (Rentzhog 2007: 34). Osmanlı İmparatorluğu da aynı organizasyona bir

Türk köyü sergisiyle katılmıştır (Küçükerman, 2002). Ancak bu sergilerle Türkiye’de gelişen açık hava müzeleri arasında ilişki kurmak bugünden mümkün görünmez.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında ise, dönemin kültür politikası gereği ağırlık verilen arkeoloji ve etnografya müzelerinin fikrî inşası başlamıştır. Atatürk devri kültür politikalarının erken tarihinin düşünce kaynağını Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Ocaklarının çalışma programında bulmak mümkündür. Örneğin Türk Ocağının ideologlarının başında yer alan Ziya Gökalp, tarih müzelerinin kurulması gerektiğini savlamıştır. Ziya Gökalp, millî müzenin millî tarihimizin müzesi, etnografya müzesinin ise, milletimizin hâlihazırdaki hayatının müzesi olduğunu ve milletimizin bugün kullandığı eşyanın yanı sıra masal, koşma, destan, mani, tekerleme, atasözü, bilmece, fıkra ve menkıbeleri, ayrıca lisani fonetik ile halk melodilerini toplamakla görevli bulunduğunu ifade etmiştir (1928: 6). Gyula Mészáros da etnografya müzesinin içerik ve mekânsal özellikleri hakkında fikir danışılan kişiler arasında yer almıştır. Hüseyin Karaduman, Mészáros’un hazırladığı rapordan söz eder. Mészáros’a göre, halk müzesinin öncelikle Anadolu Türkleri olmak üzere, tüm dünya Türklerinin antropolojik ve etnolojik yönlerine ilgi göstermesi gerekir. Müze binasının mimarîsi de bu özelliklerini yansıtacak şekilde eski ve hakikî Türk mimarîsi karakterini taşımalıdır (2006). Buraya kadar verilen tarihe bir bakıma İsveç’te açık hava müzesi kurulmadan önce Arthur

Hazelius’un Nordiska Müzesini kurması ile paralellik göstermektedir. Hazelius da önce Nordiska Müzesini yâni İsveç’in halk hayatını sergilemeyi amaçladığı kapalı mekân müzesini açmış, Skansen Nordiska’ya bağlı, hatta onun devamı olarak kurulmuştur.

Türk Ocaklarının ardılı olarak nitelenebilecek Halkevlerinin Türk müzeciliği dolayısıyla açık hava müzeciliği ile ilişkisi bünyesindeki müzecilik kollarına dayanmaktadır. Türk Ocakları daha çok Türk kimliği üzerine araştırmalar yapan ve Türk milliyetçiliğinin meseleleriyle ilgilenen bir kurumdur. Yeni Türkiye Devletinin de Türkçülük üzerinden sürdürdüğü bir siyaset söz konusuydu. Bu bağlamda dernek, hem akademik boyutta hem de siyasî alanda Türkiye Cumhuriyetinin düşünce ortaklarından biriydi (Demir 2010). Türk Ocakları kapatılıp Halkevleri açıldığında ise bu kurum medeniyet ve kültür kodlarının bulunduğu bir merkez, medenî Batının halka tanıtıldığı bir vitrin gibi çalışmaya başlamıştı (Demir 2010). Halkevlerinin işleyişi, dönemin kültür politikalarını mikro ölçekte de olsa anlama imkânı vermektedir. Bu dönem kültür politikası açık seçik bir şekilde yönünü Batı’ya dönmüştü. Türk Ocaklarının Türk kimlikli vatandaş yetiştirme politikası Halkevlerinde çağdaş vatandaş yetiştirme seferberliğine dönüşmüştü. Halkevlerinin müzecilik şubelerinin kendisine öncelikle arkeolojik ve etnografik eserleri toplayarak yeni açılacak müzelerin koleksiyon sağlama ve var olan müzelerin koleksiyonlarını zenginleştirme hedefi (Çeçen 2000:134) biriktirdiği müze nesnelere ve bölge folkloru ile ilgili derlemelerinin kapanma sırasın-

da dağıtılması ile yerine gelememiştir. Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla dönemin kültür politikası halktan kopuk hatta halka tepeden bakan bir tavır içindeydi. 1950 sonrası dönem yaygın bir biçimde 1950-1960 çok partili siyaset ve Demokrat Parti iktidarı, 1960-1980 çok partili siyaset, 1980-2010 ordular, partiler ve küreselleşme yılları olarak sınıflandırılır. Avrupa'da 1950 ve 1970 yılları arasında ikinci yayılma dalgasını yaşayan hatta dünyada kavram ve uygulama anlamında yaygınlaşan açık hava müzelerinin Türkiye müzecilik tarihi ile ilişkisi bu dönemde de kurulamamıştır. Zira çok öz bir şekilde 1950-1960 dönemi savaş yılları olduğu için kültür politikalarının bu olumsuz şartlardan etkilendiği, 1960-1971 yıllarının ise, Türkiye için darbe ve muhtıra dönemleri olduğu ve müzelerin halka yönelik herhangi bir politika geliştirmediği ve müzecilik alanında ülkede bir yeniliğinin kaydedilmediği belirtilebilir.

1980'ler, demokrasi karşıtı tutumların hâkim olduğu, yeni bir anayasanın gündeme geldiği, servet dağılımının biçim değiştirdiği, ekonomik yapının büyük ölçüde farklılaştığı bir dönemdir. Bunun yanı sıra 80'ler, sürpriz bir seçim sonucuyla sivil siyasetin üstünlüğünün gösterildiği olağanüstü bir süreçtir. Uluslararası anlaşmalar, evrensel sürdürülebilirlik kurumları, bilginin demokratikleşmesi ve küreselleşme gibi başka iktidar aygıtları siyasî iktidarın bazen ortağı bazense onun üstünde kurdukları güçle patronu haline dönüşmüştür (Demir 2010). Açık hava müzeleri, kendi doğumunu mümkün kılacak önceki dönem sancılarını biriktirerek söz edilen

dönemin atmosferinde nefes almaya başlamıştır. Daha önce kendilerinden söz edilen bu oluşumlardan birkaçına değinmek ve buradan sonuca gitmek mümkündür.

Anadolu Açık Hava Müzesi, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu tarafından on birinci destek programı kapsamında açılan proje çağrısına sunulan bir projedir. AB, Türkiye Cumhuriyeti ve Yaşayan Müze tarafından ortaklaşa finanse edilecek olan proje ile sürdürülebilir kalkınmayı sağlama ve işletmeleri AB standartlarına yükseltme amaçlanmaktadır. Proje, programdaki Kırsal Ekonomik Faaliyetlerin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Yatırımlar tedbirinin alt tedbiri olan "Kırsal Turizm" alanında değerlendirilmektedir. "Kırsal Turizm" ile özellikle turistik rekreasyon faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Proje sahibi kurum Yaşayan Müzedir ve Anadolu Açık Hava Müzesinin Beypazarı'nın Macun Köyü'nde kurulması planlanmaktadır. Projeye başvuru kapsamında açılması planlanan müze için gerekli arazi temin edilmiş ve belgelerin önemli bir kısmı tamamlanmıştır. Mimari çizim ve mevzuata uygun teknik projenin hazırlanmasıyla proje kuruma teslim edilecektir. Kabul edilmesi halinde projenin 2015'e kadar bitirilmesi gerekmektedir.

Anadolu Açık Hava Müzesi projesinin hemen ardından Kayseri Büyükşehir Belediyesi, "Kayseri Mahallesi" adlı bir projesinden söz edilebilir. Belediye bir zamanlar Müslüman ve Gayri Müslüm halkın birlikte yaşadığı Tavukçu Mahallesi'ni "Kayseri Mahallesi Projesi" ile Kayseri'nin kültür ha-

yatına kazandıracağını duyurmuştur. Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki, bölgede gerekli kamusalallaştırma çalışmalarının tamamlandığını, restorasyon ve yok olan dokuların yeniden inşası(rekonstrüksiyon) çalışmalarının sürdüğünü ve bütün bunların kentsel tasarım projesi ekseninde yapıldığını ifade etmektedir. Buna göre, mahalle, Kayseri musikilerinin dinlendiği, Kayseri yemeklerinin, sanat eserlerinin, geleneklerinin yeniden yaşatıldığı bir mekân hâline gelecektir (<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=67826>).

Ankara Altındağ Belediyesi ise, tümü satın alma yoluyla edindiği 15 çantı evi Karabük'ten her parçası numaralanarak sökölüp (dismantledemonte) tekrar birleştirme (monte) tekniğiyle müze yerleşkesine getirmiştir. Bunlara ek olarak 10 Bolu yayla evi, replika olarak hazırlanmış ve 5 toprak sıvalı köy evi de müze sergi mekânına yerleştirilmiştir. Barınma, konaklama mekanlarının yanı sıra sosyal mekânlar, endüstriyel yapılar, konaklama haricî yapılar da müze alanındaki yerini almıştır. Belediye Başkanı Veysel Tiryaki, Köy Park'taki her evin yeniden işlev verilerek yaşayan mekânlara dönüştürüleceğini ifade etmektedir.

Bir başka açık hava müzesi projesinin de Samsun'un Ladik ilçesinde sürdürüldüğü bilinmektedir. Ambar Köy Açık Hava Müzesi, Mart 2010'da Ladik Kaymakamlığı tarafından Eski Ladik Kaymakamı Kadir Perçi'nin öncülüğünde şekillendirilmiş bir projedir. Ambarlar, köy evleri ve bütün ahşap yapılar müzeye bağış yoluyla kazandırılmış ve bunlar buldukları

yerden her parçası numaralandırarak sökölüp tekrar birleştirme sistemiyle müze yerleşkesine taşınmıştır. Müze alanında gerekli peysaj çalışmaları yapılmış ve çocuk parkından kanatlı hayvanlardan oluşan küçük bir hayvanat bahçesine birçok sosyal yapıya da müze yerleşkesinde yer verilmiştir. Köy mektebi, camii, köy fırını, konağı, kahvesi bulunan açık hava müzesinde aynı zamanda bir hanın da inşaatına devam edilmektedir. Müzenin henüz tamamlanmasa da ziyaretçisinin olduğu edinilen bilgiler arasındadır.

Bu grupta anabileceğimiz diğer örnek Yaşayan Müze'dir. Müze dünyadaki açık hava müzelerinden yönetim, koruma, koleksiyon oluşturma, geliştirme, sergileme ve iletişim politikaları bağlamında etkilense de özgün yapısı ve müze politikaları ile dünyadaki örneklerinden farklı bir karaktere sahiptir. Yaşayan Müze, açık hava müzeciliğinin Türkiye'deki ilk örnekleri arasında yer alması bakımından birçok deneysel müze çalışmalarına sahne olmuştur.

Son olarak 2005'te Hüsamettinlere Köyü Ekomüzesi adıyla hayata geçen bir başka oluşum dikkat çeker. Bu müzenin hikâyesi iki yatırımcının yurt dışında gördükleri açık hava müzelerinden etkilenecek böyle bir müzeyi Türkiye'de kurma girişimleriyle başlar. Sözü edilen yatırımcılar bu fikri geliştirmek üzere İsveç'te ekomüzelerle ilgili bilimsel bir toplantıya katılırlar ve Bergslagen Ekomuseum'u ziyaret etme fırsatı yakalarlar. Yatırım yapacakları alanı daha iyi tanıdıktan ve böyle bir müze açma konusunda düşüncelerini berraklaştırdıktan sonra Bolu'nun Mudurnu ilçesinde, dağlık

bir arazide 20 dönümlük bir araziyi satın alırlar. Bu aşamadan sonra geleneksel mimarî yapıların bu alana taşınması için gerekli araştırmalara başlanır. Hüsamettindere Köyünde bu türden pek çok ev olduğu tespit edilir. Ne var ki bu evleri sözü edilen bu mekâna götürmek birkaç sebepten dolayı mümkün olmaz. Bu esnada evleri taşımak yerine geleneksel evlerin bulunduğu köyün müzeye dönüştürülmesi fikri belirir. Akabinde Doğal ve Kültürel Mirası Koruma Derneği köyü ekomüzeye dönüştürme çabalarını hızlandırmak üzere kurulur. Köyden satın alınan evler, hızla restore edilir. Bu hareket özellikle İstanbul'da yoğun iş hayatı olan yirmi otuz kişinin de işin içinde dahil olmasıyla büyüse de kısa bir zaman sonra atalete kapılarak gayesinden uzaklaşır. Geline son noktada ise, değişen dernek yönetiminin fon arayışı çalışmaları, özellikle İtalya ve İngiltere'deki ekomüzelerle sürdürdüğü ilişkiler ekseninde yeni hareketlendiği ifade edilebilir.

Açık hava müzeciliği alanında yaşanan bu gelişmelerin, atılımların yanı sıra Türkiye'de geleneksel yaşamı, kırsal hayatı, köy kültür dokusunu merkeze alarak açık hava müzeciliğinin temel ilkesi olan geleneksel mimarîyi koruma ekseninde ortaya çıkan birtakım girişimlerden, kuruluşlardan söz etmek açık hava müzeciliğinin Türkiye'deki seyrini izlemek bağlamında önemlidir. Bunların bir kısmı konaklama hizmeti verirken, bir kısmı çiftlik, kültür merkezi, dernek ve proje kimliği ile bazıları ise bu kimlerden bir kaçını sahiplenerek ön plana çıkmaktadır. Konuya ikinci gruptan bir örnek vererek devam edilebilir.

Kuşadası'nın Davutlar köyünde hizmet vermekte olan Gürsel Tonbul Çiftlik İşletmesi (Değirmen Restoran) 1995 yılından beri 150 dönümlük bir arazide geleneksel yöntemler, eski âdetler kullanılarak tarımın yapıldığı özel bir teşebbüstür. Çiftlikte, üretim, işleme, satış, restoran, müze, hayvanat bahçesi gibi bölümler bulunmaktadır. Bu çok kimlikli işletme gerçek anlamda geleneksel tarımın, yemeklerin yapıldığı, geleneksel mimarînin sergilendiği bir açık hava müzesi gibidir. Nitekim kurumun web sayfasında çiftliğe gelenler müşteri değil, ziyaretçi olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra çiftlikte gezilecek, izlenecek farklı alanlar, uygulamalı etkinlikler de bulunmaktadır. Ayrıca çiftlikte zeytinyağı üretiminin bütün evrelerinin anlatıldığı bir kapalı mekan müzesi (indoor museum) de yer alır. Çiftliğin, geleneksel ya da organik tarım ekseninde sürdürdüğü bir başka etkinlik ise gönüllülük projeleridir. TaTuTa yani Buğday Derneği tarafından yürütülen "Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası" projesine dahil olan çiftlikler arasında yer alan Değirmen Çiftliği, gönüllüleri ile deneyim, bilgi takası gerçekleştirmektedir. Bu anlamda bir eğitim kurumu olarak nitelenebilecek bu çiftlikler, köylünün bilgeliğine saygı duyup bilgisini öğrenmek, kullanmak ve geleceğe aktarmak amacı taşımaktadır. Türkiye'de bu anlayışla çalışan birçok çiftlik bulunmaktadır ve bunları şimdiden açık hava müzelerinin bir türü olarak kabul edilen ekomüze ya da ekonomüze olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak Avrupa'da olduğu

gibi Türkiye’de açık hava müzelerinin ve müzeciliğinin doğuşunda bu kurumların ortaya çıkmasını, olgunlaşmasını sağlayacak toplumsal, siyasal, çevresel ve ekonomik olayların yaşanmasına ihtiyaç vardır. Bu minvalde Türkiye’de açık hava müzelerinin hayat bulmasında etkili olduğu düşünülen ve etkisiz olduğu varsayılan durumlardan söz edilebilir. Öncelikle Avrupa’da ulus devlet olma sürecinde araçsallaştırılan açık hava müzelerinin Türkiye’de milliyetçilik okumaları ile ilişkilendirilemeyeceği ileri sürülebilir. Bu müzeler ne İskandinav ülkeleri örneğinde olduğu gibi bağımsız ulus yaratmada ne de Avusturya Macaristan İmparatorluğunun ayrılmasından sonra kurulan iki ayrı ve fakat çok etnisiteli, dinli insanların vatan- daş haline getirilmesinde çare olarak görülmüştür.

Türkiye’de açık hava müzelerinin oluşum sürecinde endüstrileşme, modernleşme, kentleşme ve küreselleşmenin birbirinden bağımsız değerlendirilemeyecek etkileri yadsınamaz. Bu dört güçlü etkenin her birinin ayrı etkisi olduğu bu süreç yukarıda verilen örneklerden hareketle açık hava müzelerinin Türkiye’de iki ayrı koldan ilerlemesine yol açmıştır: Birinciler, ki bunlar etkinler(aktif) olarak adlandırılabilir. Bunlar kültürel mirası daha çok üretilen ve tüketilen somut bir şey olarak görmüştür. Bunlarla ikinciler yani akademisyenler, bürokratlar, siyasetçilerden oluşan ve edilgenler (pasif) olarak adlandırılan grup arasında kültürel mirasın yok olması karşısında gösterilen refleksler bağlamında fark görülmektedir. Etkinler geleneksel yaşamı, kırsal hayatı, köy

kültür dokusunu merkeze alarak çiftlik, kültür merkezi, dernek ve proje kimliği ile ön plana çıkanlardır. Bu iki grubu açık hava müzeleri ekseninde birleştiren etmenlerin başında ekonomik kalkınmada turizmin gücünün farkına varılması ve buna bağlı olarak turizmin çeşitlendirilmesi gelmektedir. Aynı süreçte iki farklı koldan açık hava müzeciliği yaklaşımı gelişirken etkinler olarak adlandırılan grubu harekete geçiren endüstrinin özellikle tarım ve hayvancılık boyutunda doğal olanı tahribatı ve insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin belirmesiyle ortaya çıkan ekolojik yaklaşımlardır. Edilgen olarak adlandırılan grup ise, kültürel mirası korumaya Avrupa Birliği uyum süreciyle AB’ye ve Bölgesel Kalkınma Ajanslarına proje yazma, uygulama akımı bağlamında cesaret etmiştir.

Tekrar etmek gerekirse açık hava müzeleri Avrupa’da mükemmel bir şekilde ortaya çıkmış kurumlar değildir. Her kurum gibi son halini alana kadar geçirdiği bir dizi değişim ve dönüşüm söz konusuydu. Sergileme mekânı tasarımını ve stratejilerini dünya sergilerinden alarak evirilen açık hava müzelerinin ilkeleri ancak onlar kurulduktan 75 yıl sonra belirlenebilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de açık hava müzelerinin kurulması eğer yaşayan, dinamik bir sürecin parçası olacaksa, bu müzelerin kendi kendilerini var etmesi, toplumsal ihtiyaçlardan beslenmesi, dönemin gerçekleri ile yoğrulması beklenmelidir. Burada yanlış anlaşılmalara meydan vermemek için Türkiye’nin açık hava müzesinin ve müzelerinin oluşması sırasında dünyadaki açık hava müzelerinin etkile-

rinden sakınmanın ve yol göstericiliklerinden yararlanmamanın söz konusu olmadığını bilakis bu tür etkileşimlerin yapıcı ve gerekli olduğunu vurgulamak gerekir.

Son olarak ise, Aysen Savaş'ın da savladığı gibi, açık hava müzelerinin Türkiye'de kurulmasının önünde beliren en önemli engelin konunun ideolojik olmaktan sıyrılıp kamunun tartışma ve uygulama alanına girememesi gösterilebilir. Ne var ki Savaş'ın kavramsallaştırma ile ilgili olarak ileri sürdüğü "kavramlar geliştirilemediği için müzenin pratikte kurulma süreci gerçekleşmemiştir" tezi kavramsallaştırma mantığına ters görünmektedir. Zira kavramsallaştırma gözlemlenen, irdelenen, incelenen örnekler üzerinden anlam çıkararak genellemeler, soyutlamalar, tanımlamalar yapmaktır. Dolayısıyla Türkiye koşullarında kök salan açık hava müzeleri ya da adı aynı olmasa da bu müzelere benzer oluşumlar olmadan ve tüm bunlar bir araştırma konusuna dönüştürülmeden kavramsallaştırma yapılamayacağı ortadadır.

KAYNAKÇA

- Arık, Remzi Oğuz. *Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları Kılavuzu*. CHP Halkevi Yayınları, Kılavuz Kitaplar, XXI, 1947.
- Burke, Peter. *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. Ankara: İmge, 1996.
- Çeçen, Anıl. *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevi*. İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2000.
- Çelik, Zeynep. *Şarkın Sergilenişi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2005.
- Demir, Zehra Sema. *Sürdürülebilirlik Ve İktidar Bağlamında Sözel Belleğin Türk Müzelerinde Kullanımı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Edebiyat Fakültesi, 2010.
- Karaduman, Hüseyin. "Gyula Mészáros ve Ankara Etnografya Müzesi". *VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Gaziantep 27 Haziran-1 Temmuz 2006, (Basılmamış Bildiri Metni).

- Koşay, Hamit Zübeyr. *Etnografya Müzesi Kılavuzu*. İstanbul: Maarif Basımevi, 1956.
- Koşay, Hamit Zübeyr. *Etnografya, Folklor, Dil, Tarih, v.d. Konularda Makaleler ve İncelemeler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1974.
- Küçükerman, Önder. *Fuar Stand Tasarımı*. İstanbul: YEM Yayınları, 2002.
- Maggi, Maurizio, V. Falletti. *Ecomuseums In Europe What they are and what they can be*. Torino: Stituto Ricerche Economico-Sociali Del Piemonte, 2000.
- Oğuz, M. Öcal (hızl.). *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi THBMER Yayınları, 2003.
- Önder, Mehmet. N. Tan vd. (hızl.). *Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyum Bildirileri*. Ankara: AÜB, 1985.
- Savaş, Aysen. "Müzecilik ve Halkbilimi Müzeciliği Sergi Mekanı Tasarımı ve Bağlam Üzerine Notlar". *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyum Bildirileri*, Ankara: Gazi THBMER Yayınları, 2003.
- Smith, Anthony. *Milli Kimlik*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Sten, Rentzhog. *Open Air Museums Thr History and Future of a Visionary Idea*. Sweden: Jämtli Förlög and Carlson Bokförlag, 2007.
- Toygar, Kamil. "FAHM Nerelerde Kurulabilir?". *Folklor Açık Hava Müzelerinin Türkiye'de Kurulma İmkânları Sempozyum Bildirileri*, Ankara: AÜB, 1985.
- Uysal, Ahmet Edip (Çev.), *Açık Hava Müzelerinin Kurulması ve İşletilmesi Hakkında (ICOM) ca Tespit Edilen İlkeler*. 1984.
- Ziya Gökalp; "Ocaklar Ne Yapmıştır, Vazifesi ve Gâyesi Nedir". *Türk Yurdu*, C. 1-21, S. 2-196, 1928, s. 3-7.
- <http://icom.museum/the-governance/general-assembly/resolutions-adopted-by-icomsgeneral-assemblies-1946-to-date/geneva-1956> [erişim tarihi 15.08.2013].
- <http://wovturkey.com/forum/viewtopic.php?t=6782> [erişim tarihi 01.08.2013].
- <http://whc.unesco.org/en/criteria/> [erişim tarihi 25.07.2013].